

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
MADANIYAT VAZIRLIGI
O'ZBEKISTON DAVLAT KONSERVATORIYASI HUZURIDAGI
BOTIR ZOKIROV NOMIDAGI MILLIY ESTRADA SAN'ATI INSTITUTI**

"TASDIQLAYMAN"

**O'zDK huzuridagi Botir Zokirov
nomidagi Milliy estrada san'ati
instituti rektori**

A.Mansurov

2024 -yil "30" avgust

Ro'yxatga olindi: № BD 60211000-1.18

RADIO VA TELEJURNALISTIKA NOTIQLIGI

FANINING O'QUV DASTURI

Bilim sohasi: 200 000 - San'at va gumanitar fanlar

Ta'lif sohasi: 210 000 - San'at

Ta'lif yo'nalishi: 60211000– San'atshunoslik (musiqashunoslik)

Toshkent – 2024

**RADIO VA TELEJURNALISTIKA NOTIQLIGI
FANINING O'QUV DASTURI**

Fan/modul kodi <i>RTN1204</i>	O'quv yili <i>2024-2025</i>	Semestr <i>6-7</i>	ECTS-Kreditlar <i>4</i>			
Fan/modul turi <i>Majburiy</i>	Ta'lim tili <i>O'zbek/rus</i>		Haftadagi dars soatlari <i>2</i>			
1	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)			
	Radio va telejurnalistika notiqligi	60	60			
2	I. Fanning mazmuni Radio va telejurnalistika notiqligi fanining maqsad va vazifalaridan biri madaniy hayotimizda kechayotgan jarayonlarni aks ettirishda, jamiyatimizni ma'naviy-ma'rifiy poklanishida musiqa sohasida ilg'or kuchga aylangan musiqashunos- tanqidchilarni voyaga etkazish va tarbiyalashga qaratilgan. San'atshunoslikning etakchi va harakatlanuvchi sohalaridan biri bo'lmish - o'zbek musiqashunoslik maktabi OAV tizimida , jumladan radio va televiedenie, matbuotda o'zining keng ko'lamli targ'ibot ishlarini amalga oshirishi nazarda tutilgan. Bugunda respublikamizda xalqaro va respublika miqiyosida o'tkazilayotgan tanlovlар, turli tuman ilmiy - amaliy anjumanlar , OAV da ochib yoritilib kelayotgan hodisa va voqeyleklar avvalo mazkur sohani kasb egalari tomonidan professional nuqtai nazardan baholab, tanqidiy yoritilib berilishiga shay. Bu borada musiqiy tanqid va jurnalistika sohasini jadal tus olib rivojlanishida «Radio va telejurnalistika notiqligi» fani bo'lajak mutaxassislarni o'z kasblarni mukammal va atroflichcha o'zlashtirish borasida ,kelgusi radio va televiedeniyadagi faoliyat bilan bog'liq asosiy tushunchalar va qarashlarni shakllantirishga yordam beradi.					
II. Asosiy qism Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi Kirish						
Fanning mazmuni. U bilan bog'liq musiqiy janr namunalari, asosiy ilmiy tadqiqotlar, nota adabiyotlari haqida, ulardan unumli foydalanish yuzasidan uslubiy tavsiyalar.						
1-mavzu: "Radio va telejurnalistika notiqligi "fanining mazmuni va mohiyati						
"Radio va telejurnalistika notiqligi" fani san'at sohasida ijodiy jarayonlarning borishida, musiqa ilmi, musiqiy ijodkorlik va ijrochilikning rivoj topishida muhim o'rinn tutadi. Ilmiy tadqiqotlarda, badiiy jamoalarda ijro etiladigan asarlarni asosan ta'lim muassasasida o'rgangan bilim, ko'nikmalariga asoslangan holda notiqlik asari va uning talqini tayyorlanadi.						

2-mavzu: Efirda tovush bilan ishlash madaniyati. Ovoz yozish jarayoni .
Tovush partiturasini savodli tuzish. Bu borada ovoz rejisserlar faoliyatini tasnifi. Televideni va radio ovozrezjissoryligi o'ziga xos vazifalari.

3-mavzu:Efir asarini tovush partiturasni

Efir asarini tovush partiturasni-tamoshabin yoki radiotinglovchilarga bo'layotgan voqeа haqida to'liq ma'lumot beruvchi tovush(nutq, musiqa, shovqin)ning barcha tarkibiy elementlarini garmonik yaxlitligi va mushtarakligi.

4-mavzu: Nutq. Tele va radiodasturning muhim komponenti sifatida
Inson nutqi ikki tizimning o'zaro jipslashgan muloqoti ovoz bo'shlig'i (til, burun , og'iz bo'shlig'i)va ovoz bo'g'indlari asosida yuzaga keladi. Tovush ovoz paylarining to'lqini asosida havoni harakatga solishi asosida yuzaga kelishi. Og'iz, til , lablarning turli tuman holatida xilma xil akustik signallar yaratilishi. Xar bir ovoz manbai o'ziga xos belgilari va spektrga ega bo'lib tembr rangi bilan ajralib turishi.o'ziga xos xususiyatlarva ularni efirda qo'llanilishi.

5-mavzu:Suxandon matnni yozib olish jarayoni

Suxandon matnni yozib olishda ovoz uni siffati, mikrafon tizimi, atrof muhitdagi akustik shart -sharoit , shovqin tovushlar kabi omillarga e'tibor qaratilishi

6-mavzu: Nutq fonogrammalarini montaj jarayoni

Nutq fonogrammalarini montaji bir necha jarayonni o'z ichiga qamrab oladi: moyoriy so'zlar, xato so'zlashuv va iboralarni kesib chiqish, yopish; turli nutq lavhalarni mantiqiy uzvilikni saqlagan holda birlashtirish; kompyuter xotirasini ichida yangi kombinatsiya signallarini ishlab chiqish; lavhalarni nusxa qilish. Shunda tanlab olingan original lavhalar alohida qator va ketmaketlik orqali tizimlashtirilishi; bir necha nutq fonogrammalarini boshqa tovush komponentlari bilan ovozmoslashuvni (сведение)

7-mavzu:Teledasturda matnni taqsimlash

Televizion dasturlarni tahlili ko'p xollarda ularda so'zlarni (musiqa va shovqinlarga nisbatan) xaddan ortiq ko'pligi bois jabr ko'rishini kuzatis mumkin. Oqibatda dastur tomoshabin tomonidan qiyn qabul qilinib, ushbu dasturga bo'lgan qiziqish so'nadi.

Teleko'rsatuvda namoyish etilgan komponentlar- tasviriy qator, ovoz, matn, va shovqinlardan iborat bo'ladi. Ularni taqsimlash o'zining qoidalarga muvofiq amalga oshirilishi.

8-mavzu: Musiqa va uning televizion dasturdlardagi o'rni xususida

Televidenie uchun musiqa tayyor musiqiy asalardan olingan yoki maxsus teledasturlar, telefilm, telespektakl uchun yozib olingan musiqiy fonogrammalar va original musiqa o'rnida video qator uchun saralab ishlataligan asarlar nazarda tutiladi. Bu borada eng katta va ma'suliyatlari vazifa dastur ichiga turli mualliflar yoki bir

kompozitorning asarini kiritishda maksimal organik usulbiy yaxlitlikka erishishdir. Ba'zan kampilyatsiya uchun mavjud bo'lgan xalq, ommaviy, estrada qo'shiqlarining aranjirovkalariga murojat qilinishi mumkin.

9-mavzu:Efir dasturlarida musiqa

Dasturlarni efirdagi muhim komponenti musiqa hisoblanadi.

Turli jarnga mansub radio va teledasturlarni tahlili , ularni tizim ichida o'rni va egallagan mavqeい nuqtai nazaridan musiqani asarda turli vazifalarni amalga oshirishga qodirligini ko'rsatadi: teleko'rsatur yoki radioeshittirishning dramaturgik konstruktiv tuzilishiga ta'sir qilish;bo'lajak harakat voqeiyiliklarini oldindan belgilab , u xaqda xabar berish;bo'layotgan jarayon yoki voqeiyilikning emotsiyal shiddatini oshirish;personajning ichki ruhiy va emotsiyal holatini belgilab berish; qaxramonlarni o'zaro munosabatini oydinlashtirish;davr koloritini ta'minlash;bo'layotgan voqeа va harakat holati va kayfiyatini oshib berish;o'z zimmasiga ichki monologi vazifasini olish; ta'sviriy qatorning mazmun mohiyatini o'zgartirish;mualliflik pozitsiyasini oshib berishga ko'maklashish;boshqa vositalar bilan oshib beraolmaydigan qirralarni emotsiyal holatda ifodalab berish ;studiya sharoitida aytib bo'lmaydigan narsalarni " pinhon to'ldirish";kadrdagi harakatni quvvatlash.

10-mavzu: Musiqiy shakllarni efir asarlarini kompozitsion tuzilishiga o'tkazgan ta'siri

Teleradioasarda musiqiy fonogrammalarini ma'lum tarzda ishlatishdan yiroqlashishi maqsadida musiqiy shakllarni tuzilish qoidalarni ,xususan 3 qismli (A-B-A), variatsiya (A-A1-A2-A3-A4-A5) va shunngdek rondo(A-B-A-C-A-D) shakllarga murojaat qilish va ularni qo'llash mumkin. Bunday sodda musiqiy shakllarga murojaat qilinishi avvalo ularni keng tarqalganligi va mazkur shakllarni tomoshabin tomonidan idrok etish uchun qulayligi bilan belgilanadi. Ular lo'nda va mazmunini oshib berish uchun ham ko'p vaqt talab qilmaydilar. Ular butun asarning fundamamenti qotirib, konstruktiv tuzilishini yaxlit qilib berishga qodir.

Musiqisy shakllarni tuzilish tamoyillarinni ijodiy yondashuv bilan teledasturlarda qo'llanilishi uni aniq ko'rinishga ega bo'lishi shuningdek uning ichida musiqiy matoni tashkil qilishga turki beradi.

11-mavzu: Musiqi fonogrammalarini montaj qilish usuli

Amaliyotda musiqiy fonogrammalarini ikki turdag'i montaj usuli uchraydi: original musiqa va kompilyativ musiqa yordamida.

Studiyada musiqiy fonogramma yozib olish jarayonida ijrochi har gal birinchi chalishdan ham xammasini muvoffaqaiyatli chiqarib bermaydi. Kompozitorlik maqsad murodini to'liq amalga oshirishi uchun bir necha dubllar yordamida yozishga to'g'ri keladi. Oxirgi yakunida ijroviy va kompozitorlik maqsadiga to'liq javob beruvchi asar yaratilishi lozim. Bu borada montajchining asosisiy vazifasi - falshsiz ohang va tovushlarni yozib olishdir.

12-mavzu: Shovqin va shovqinli musiqa

Teledasturlarning aksariyati ko'pincha shovqinlarni dasturlar tarkibida egallagan

mavqeini to'g'ri va xolis bahola olmaydilar. Shovqinlar musiqa va uning ifoda vositalari kabi katta kuchga ega bo'lib tasvirlanayotgan lavhalarни mazmun mohiyatini ochib berishga qodir. Bunga temp (tez xarakat qilib yurgan insonning qadami bilan solishtirish mumkin. Bu ko'rgazma zalida sekin xarakat qilgan qadamlardan farq qiladi.) tembr (turli avtomobilarning motoridan chiqgan tovushning farqi), registr (inson ovozining turli balandligi).

13-mavzu: Radio va televideniyada nutq san'ati va uning ahamiyati

Texnologik yutuqlar ushbu kommunikatsiyani amalga oshirish uchun turfa imkoniyatlар yaratib bermoqda. Biroq ahborot va manbanli olish qay darajada oson topish bo'lsa shu darajada uni nazoratga olish va boshqarish mushkildir. Zamona viy demokratik davlatlarda davlat va jamiyat o'rtasida ommaviy kommunikatsiyalarни vositachilik o'rni juda muhim. Bu muloqot avvalo nutq , so'zlar yordam o'zgarib boradi. Siyosiy maydonda davlat rahbarlari tomonidan so'zlagan nutqlari, ma'ruza chiqishlari , intervylulari nutq texnologiya va so'zning konstruktiv vazifasini yanada oshirishi

14 –mavzu: Nutqlarni bayon etish san'ati va o'ziga xos xususiyatlari

Oqilona va chiroyli so'zlash san'ati antik davrda yuqori pallaga ko'tarilgan va qadrlanib kelgingan. Bizning davrimizgacha Demosfen va sitseron kabi mashxur oratorlarni nomlari etib keldi. Nutqning muhim komponentlari va qirralari. Biroq oratorlik san'atida bayonot qiliuvchining nutqi ravon va tabiiy chiqishi uchun ayrim qoidalarga itoat qilishi maqsadga muvoffiq. Xususan modulyatsiyalar bilan so'zlash;nutq tempini o'zgartirish;muhim fikrlardan oldin va so'ng pauza qilish; ma'ruzachining tashqi ko'rinishi va so'zlagan nutqning mazmuni va xarakteriga mosligi.

Ommaviy chiqishlar suxandonning tallafuzi (diksiyasi)ga va ovozini qo'ilishi muhimligi.

15-mavzu: Radiodagi chiqishlar va ularni xususiyatlari

Radioda chiqishning o'ziga xos xususiyatlari. Radio efirining qulayligi. Radio jurnalist faoliyatining qirralari.

16-mavzu: Televideniyada chiqishlar va ularni xususiyatlari.

Zangori ekranda chiqishning o'ziga xos xususiyatlari. TV efirining ma'suliyati . Telejurnalist, jumladan musiqiy dasturlarni olib boruvchi shaxsga qo'yilgan talablar

17-mavzu: Musiqiy jurnalist imidji.

Har bir teledasturga muvofiq, kanal va efirni talabiga monanad jurnalist imidjini o'zgarishi. Tashqi ko'rinishining ahamiyati. Kiynish madaniyati.

III. Mustaqil ta'limdi tashkil etishning shakl va mazmuni

Mustaqil ta'limni tashkil etishda mazkur fanning xususiyatlarini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalanish mumkin:

- darslik, o'quv qo'llanma, maxsus yoki ilmiy adabiyotlar (monografiyalar, maqolalar) bo'yicha fanlar boblari va mavzularini o'rganish;
- tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruzalar qismini o'zlashtirish;
- avtomatlashtirilgan o'rgatuvchi nazorat qiluvchi tizimlar bilan ishslash;
- yangi musiqiy texnik vositalar va texnologiyalarni o'rganish;
- talabaning ilmiy tekshirish (ijodiy) ishlarni (TITI) bajarish bilan bog'liq bo'lgan fanlar bo'limlari yoki mavzularini chuhur o'rganish;
- faol o'qitish uslubidan foydalaniladigan o'quv mashg'ulotlari (ishbilar o'yinlar, diskussiyalar, seminarlar, kollokviumlar va b.).

Mustaqil ta'limni tashkil etishning mazmuni axborot-ta'lim resurslaridan, ta'lim muassasasida mavjud kutubxona, fonoteka va videoteka jamg'armasidan, repetitoriylardan, o'quv laboratoriyalari, ovoz yozuvi studiyalari, teleradiokom'aniya kanallari va kontsert zallaridan unumli foydalanishdan, bajarilgan ishlarning tahlilini bayon etishdan iboratdir. Mazkur fanning xususiyatlaridan kelib chiqib kasbiy mahoratni rivojlantirish va takomillashtirishga qaratilgan vazifalarni maqsadli amalga oshirish ham nazarda tutiladi.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar:

Mustaqil ta'limni tashkil etishda mazkur fanning xususiyatlarini hisobga olgan holda quyidagi shakllardan foydalanish mumkin:

- darslik, o'quv qo'llanma, maxsus yoki ilmiy adabiyotlar (monografiyalar, maqolalar) bo'yicha fanlar boblari va mavzularini o'rganish;
- tarqatma materiallar bo'yicha ma'ruzalar qismini o'zlashtirish;
- avtomatlashtirilgan o'rgatuvchi nazorat qiluvchi tizimlar bilan ishslash;
- yangi musiqiy texnik vositalar va texnologiyalarni o'rganish;

Mustaqil ta'limni tashkil etishning mazmuni axborot-ta'lim resurslaridan, ta'lim muassasasida mavjud kutubxona, fonoteka va videoteka jamg'armasidan, repetitoriylardan, o'quv laboratoriyalari, ovoz yozuvi studiyalari, teleradiokompaniya kanallari va konsert zallaridan unumli foydalanishdan, bajarilgan ishlarning tahlilini bayon etishdan iboratdir. Mazkur fanning xususiyatlaridan kelib chiqib kasbiy mahoratni rivojlantirish va takomillashtirishga qaratilgan vazifalarni maqsadli amalga oshirish ham nazarda tutiladi.

Mustaqil ish televiedenie, radio, ommaviy matbuotlarga maqolalar, dasturlarni tayyorlash va yozish jarayonida bilimlarni o'zlashtirib olish nazarda tutiladi

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular

- a) Radio janrlari tasnifi
- b) Telejurnalist imidji
- v) Musiqiy radioeshittirishlarning o'ziga xosligi
- g) Studiyada ovozni yozish jarayoni

	V. Ta'lif natijalari /Kasbiy kompetensiyalari
3	<p>Talaba bilishi kerak:</p> <p>Mazkur fanni o'zlashtirish natijasida talaba Davlat ta'lif standartlarida belgilangan bilim, malaka va ko'nigmaga ega bo'lishi nazarda tutiladi, xususan:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Radio va televideniyada ishlarni tahlil etib yozish tajribasini oshirish; - musiqiy-tanqidiy ishlarni radio va televizion efirlari uchun yozish ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak. - o'zining erkin musiqiy-tanqidiy munosabatini nutqi yordamida ifoda etish malakalariga ega bo'lishi kerak. - jamiyatimizda, madaniy hayotimizda musiqiy tanqidchilik va musiqiy jurnalistikaning o'rni haqida atroflicha bilimlarni berishdan iborat
4	VI. Ta'lif texnologiyalari va metodlari: <ul style="list-style-type: none"> • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar; • seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar); • guruhlarda ishlash; • taqdimotlarni qilish; • individual loyihamar; • jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihamar.
5	VII. Kreditlarni olish uchun talablar: <p>Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.</p> <p>Oraliq va yakuniy nazorat uchun talablar.</p> <p>Talabalar bilimini nazorat qilish o'quv rejaga muvofiq belgilangan. Oraliq va Yakuniy nazorat 1, 2 semestrlarda o'tkaziladi.</p> <p>Oraliq nazorati – reja asosida o'tilgan 5 ta mavzu doirasida test ko'rinishida yoki uchta savoldan iborat yozma ish shaklida o'tkaziladi.</p> <p>Yakuniy nazorat – reja asosida o'tilgan barcha mavzular doirasida tuzilgan savollarga og'zaki tarzda javob berish (biletlar uchta savoldan iborat bo'ladi va qo'shimcha ikkita savol berilishi mumkin).</p>
6	Asosiy adabiyotlar: <ol style="list-style-type: none"> 1. Tursunova G.A. Kino,televidenie va radio san'ati. T.,-2017 2. Ефимова Н.Н. Культура работы со звуком в эфире. М.,2003 Учебное пособие. 3. Вендрев М И Звук в телевизионной программе. Л., 1988 4. Егоров. В.В. Телевидение: теория и практика. М., 1993 5. Ефимова Н Н. Музыка в структур художественных телепрограмм. ИПК 1997

Qo'shimcha adabiyotlar

- Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O’zbekiston”, 2017. - 488 b.
- Mirziyoev S'h.M. Yerkin va farovon, demokratik O’zbekiston davlatini birligida barpo etamiz. O’zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirish tantanali marosimiga bag‘ishlangan Oly Majlis palatasining qo’shma majlisidagi nutq. – T.: “O’zbekiston”, 2017. - 32 b.
- Mirziyoev Sh.M. Qonun ustuvorligi va insom manfaatlарини ta’minlas’h-yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. O’zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi qabul qilinganining 24 yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimdagи ma’ruza. 2016- yil 7-dekabr. T.: “O’zbekiston”, NMIU, 2017. 32.
- 2017-2021 yillarda O’zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo’nalishi bo‘yicha harakatlar strategiyasi. (yelektron versiyasi)
- Волков, А.А. Основы риторики: Усбхн. пос. длля вузов. [Текст] /А.А.Волков/-2-ье изд.-М.: Академический проспект, 2005.
- Гойхман, О.Йа., Надеина, Т.М. Речевая коммуникация: [Текст] /О.Йа.Гойхман, Т.М.Надеина/ Усбхник.-М: Инфра-М,2005 (Высшее образование).
- Колесников, А. Спичрайтеры: Хроника профессии, мир. [Текст] /А.Колесников/ - М.: ACT: ACT МОСКВА: ХРАНИТЕЛ, 2008.
- Мансфелдерс Е. музыка, реч и компьютер. Киев 1995.
- Посхепсов, Г.Г. ПР для профессионалов. [Текст] /Г.Г.Потсепсов/ - М.: Рефл.бук.: Ваклер, 2009.
- Схерных, А.И. Сотсиология массовых коммуникатций. [Текст] /А.И.Схерных/ М.: Изд. ГУ-BCxE, 2008.

Axborot manbalari

- www.ziyonet.uz – O’zbekiston ta’lim portali
- <http://www.uzbeknayo.uz> – O’zbeknayo YeB
- <http://www.uzbekteatrskm.uz> – “O’zbekteatr” IIChB
- <http://www.muz-urok.ru/> Noti.knigi o muzike, uchebniki po muzike.

7	O’zDK huzuridagi B.Zokirov nomidagi Milliy estrada san’ati instituti Kengashida muhokama etilgan va tasdiqlangan 2024 -yil “ <u>30 ”avgust</u> dagi <u>f</u> -sonli bayonnomaga
8	Fan/modul uchun mas’ullar: Xamdamova N.T – O’zDK huzuridagi B.Zokirov MESI “Musiqiy nazariy va tarixiy fanlar” kafedrasи mudiri, san’atshunoslik fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD). Amanova N.A. – O’zDK huzuridagi B.Zokirov MESI “Musiqiy nazariy va tarixiy fanlar” kafedrasи, dotsent, san’atshunoslik fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD).

9

Taqrizchilar:

Qosimxo'jaeva S. – O'zDK“Musiqa tarixi va tanqidi” kafedrasи professori
Rahimov H. – O'z.Kompozitorlari va bastakorlari Uyushma raisi muovini, professor.